

*Німилович Олександра Миколаївна,
доцент кафедри музикознавства та фортепіано
Дрогобицького державного педагогічного
університету імені Івана Франка,
член Національної спілки композиторів України
olnim@ukr.net*

МУЗИЧНЕ ВТІЛЕННЯ ПОЕЗІЇ ЛІНИ КОСТЕНКО В ЦИКЛІ СОЛОСПІВІВ БОГДАНИ ФІЛЬЦ «ЗОЛОТА КОЛИСКА»

Мета статті полягає в поданні музично-естетичного аналізу вокального циклу Б. Фільц «Золота колиска» до віршів Л. Костенко, виявленні специфіки форми і змісту композицій та загальної концепції вокального циклу. **Методологія** статті визначена системним підходом до творчого процесу композиторки Богдани Фільц у жанрах вокальної музики, зокрема солоспівів у супроводі фортепіано. **Наукова новизна:** вперше здійснюється музично-естетичний аналіз вокального циклу Б. Фільц «Золота колиска» до віршів Л. Костенко в аспекті цілісності вокальної виконавської практики. **Висновки.** Новий цикл солоспівів на слова Л. Костенко з'явився на початку 2016 року й отримав символічну мітку назву, закодовану в поезії Л. Костенко «Стоїть у ружах золота колиска», адже цей солоспів Б. Фільц відкриває збірку й розкриває тему творчості, сутності поезії. Солоспів «У світі злому і холодному», «Ранесенько, акації ще спали» і «Ненаписаний лист» написані до літературно-музичної композиції «Сьогодні день такий...», поставленої 15 лютого 2016 року за творами Ліни Костенко у Колонному залі ім. М. Лисенка Національної філармонії України. Романс «Ти пам'ятаєш», який продовжив тематику попередніх творів, торкається найпотаємніших струн людського життя – таїни любові. Солоспів «В маєтку гетьмана Івана Сулими» повертає нас до звитязного образу українського козацтва. У циклі солоспівів «Золота колиска» на вірші Ліни Костенко композиторка Богдана Фільц майстерно передаючи зміст поезії, створила драматично вибудовану композицію від філософського осмислення творчості та історичних паралелей між героїкою давніх і сучасних поколінь українців до глибоких інтимних переживань. Цикл матиме вагомe значення в розвитку українського вокального і фортепіанного концертного репертуару й сприятиме у справі виховання молодого покоління вокалістів і піаністів-виконавців.

Ключові слова: Богдана Фільц, Ліна Костенко, поезія, вокальна музика, композитор, інтерпретація, концепція, образ, виразові засоби.

Німилович Александра Николаевна, доцент кафедры музыковедения и фортепиано Дрогобычского государственного педагогического университета имени Ивана Франко, член Национального союза композиторов Украины

Музыкальное воплощение поэзии Лины Костенко в цикле романсов Богданы Фильц «Золотая колыбель»

Цель статьи заключается в представлении музыкально-эстетического анализа вокального цикла Б. Фильц «Золотая колыбель» на стихи Л. Костенко, определении специфики формы и содержание композиций и общей концепции вокального цикла. **Методология** статьи определена системным подходом к творческому процессу Богданы Фильц в жанрах вокальной музыки, включая романсы в сопровождении фортепиано. **Научная новизна:** впервые подан музыкально-эстетический анализ вокального цикла Б. Фильц «Золотая колыбель» на стихи Л. Костенко с точки зрения целостности вокальной исполнительской практики. **Выводы.** Новый цикл романсов на слова Л. Костенко появился в начале 2016 года и получил символическое название, закодированное в поэзии Л. Костенко «Стоїть у ружах золота колиска», поэтому этот романс открывает цикл и раскрывает тему творчества, суть поэзии. Романсы «У світі злому і холодному», «Ранесенько, акації ще спали», «Ненаписаний лист», написаны к литературно-музыкальной композиции «Сегодня день такой...» за произведениями Л. Костенко, которая состоялась 15 февраля 2016 года в Колонном зале им. Н. Лысенко Национальной филармонии Украины. Романс «Ти пам'ятаєш...» продолжает тематику предыдущих произведений, затрагивает глубокие струны человеческой жизни – тайну любви. Романс «В маєтку гетьмана Івана Сулими» возвращает нас к героическому изображению украинского казачества. В вокальном цикле «Золотая колыбель» на стихи Лины Костенко композитор Богдана Фильц искусно передает содержание поэзии, создает драматически построенную композицию от философского понимания творчества и исторические параллели между героикой давних и современных поколений украинцев до глубоко интимных переживаний. Цикл сыграет существенное значение в развитии украинского вокального и фортепианного концертного репертуара, а также в воспитании молодого поколения вокалистов и пианистов-исполнителей.

Ключевые слова: Богдана Фильц, Лина Костенко, поэзия, вокальная музыка, композитор, интерпретация, концепция, образ, средства выразительности.

Nimylovykh Oleksandra, Associate Professor of the Department of the Musical Studies and Piano, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, member of the Ukrainian National Union of Composers

Lina Kostenko's poetic works translated into music by Bohdana Filts in her collection of solo singing works «The golden cradle»

Purpose of Research. The purposes of the article are to present a musical and aesthetical analysis of *The Golden Cradle*, a collection of solo singing works, created by Bohdana Filts on the basis of Lina Kostenko's works; to ascertain the peculiarities of the form and the content of the compositions and the general concept of the collection of solo singing works. **Methodology.** The methodology of the article is the application of the systemic approach to analyse Bohdana Filts's creative process as a composer's working in the genres of vocal music, particularly solo singing works, accompanied by the piano. **Scientific Novelty.** The author is the first who conducts the musical and aesthetical analysis of the Bohdana Filts's collection of solo singing works, *The Golden Cradle* in the context of the integrity of the vocal singers' practice. **Conclusions.** One of the newest collections of solo singing works, based on Lina Kostenko's lyrics appeared at the beginning of 2016. It has got a symbolic and catchy title, which is rooted in Lina Kostenko's poetry, «There is a Golden Cradle among the Roses». This solo singing of Bohdana Filts ushers in her collection, elaborating on the topics of creativity and the essence of poetry. Solo singing works, entitled «In the Evil and Frigid World», «Early in the Morning while Acacias Still Asleep», and «The Unwritten Letter» have been composed for the literary-musical composition that was entitled «Today is the Day...» that was written on the basis of Lina Kostenko's works and then performed on the 15th of February, 2016 in the Mykola Lysenko Column Hall of the National Philharmonic of Ukraine. The romance «Do you remember...» which was a sequel to the topics of preceding works, addresses the most clandestine strings of human life: the Mystery of Love. The «In Hetman Ivan Sulyma's Estate» solo singing work revives the victorious image of Ukrainian Cossacks. In her collection «The Golden Cradle», based on Lina Kostenko's lyrics, the prominent composer Bohdana Filts is skilfully relaying on the plot of poetic works, building them up into a dramatically developed composition containing a set of dimensions, ranging from philosophical comprehension of creativity, historical parallels between the bravery of the Ukrainians of yore and the Ukrainians of our times, and up to intricate intimate emotional experiences. «The Golden Cradle» collection will be of crucial importance to the development of the repertoire of Ukrainian vocal and piano concerts and will contribute to the cause of upbringing of the younger generation of vocalists and piano performers.

Key words: Bogdana Filts, Lina Kostenko, poetry, vocal music, composer, interpretation, conception, image, means of expression.

Актуальність теми дослідження. Творчість видатних майстрів поетичного слова завжди тісно пов'язана з музикою. Славені композитори, натхненні поетичними рядками, творять музику найрізноманітніших жанрів і форм – від філігранної вокальної мініатюри до монументальних оперних полотен. Пісенність, своєрідність образів, лексики й інтонації живого мовлення, що легко кладеться на спів – ці ознаки, передусім, стосуються творчості українських велетів поетичного слова: Тараса Шевченка, Івана Франка, Лесі Українки, Олександра Олеса, Павла Тичини та ін.

В історії світової культури така сукупність музичних творів, написана до слів тієї чи іншої видатної особи відома, напр., як шекспіріана, шевченкіана, франкіана. З упевненістю можна констатувати, що все більше з'являється зразків композиторської та виконавської творчості, пов'язаних з творами видатної поетеси сучасності Ліни Костенко. Музична костенкіана шириться новими творіннями, і одну з причин значущості звертання до цієї поезії яскраво розкриває думка І. Дзюби, який зазначає, що «Поезія Ліни Костенко виходить за межі якихось простих, очевидних істин. І хоч вона нікому нічого не нав'язує, вона дає дуже широке переживання життя, в якому є оте щось дуже важливе і вічне – важливе для всіх, те, що справляє враження на всіх» [10].

Доволі велика кількість творів, написаних на вірші Ліни Костенко, це – камерно-вокальні й хорові композиції, а також бардівська пісня. Серед композиторів, авторів музики до поезії Ліни Костенко: Микола Колесса, Ігор Щербаков, Ганна Гаврилець, Іван Майчик, Олександр Зелінський, Віктор Камінський, Богдан-Юрій Янівський, Володимир Верменич, Климентій Домінчен, Анатолій Вольський, Юрій Золотаренко Галина Мартиненко, Віталій Коваленко, Сергій Котенко, Людмила Лозинська, Михайло Довгань, Лілія Кобільник, Ольга Богомолець, Віктор Морозов [4, 81-84]. Це високохудожні композиції, проте вивчені вони недостатньо.

Аналіз основних досліджень та публікацій. Дослідженню мистецької діяльності Б. Фільц і аналізу творчості композиторки присвячена доволі значна кількість праць: монографії М. Загайкевич і В. Белікової, дослідження С. Грици, І. Сікорської, Л. Кияновської, Л. Ніколаєвої, О. Фрайт. Вокальний цикл «Золота колиска» створений нещодавно і, незважаючи на те, що він завоював уже прихильність публіки, потребує дослідження, аналізу і розуміння його значущості у творчості композиторки.

Мета дослідження полягає у спробі вперше подати музично-естетичний аналіз вокального циклу Б. Фільц «Золота колиска» до віршів Л. Костенко, у виявленні специфіки форми і змісту композицій та загальної концепції вокального циклу.

Виклад основного матеріалу. У доробку видатної сучасної композиторки Богдани Фільц доволі розлого присутні композиції до віршів Ліни Костенко.

Богдана Фільц – кандидат мистецтвознавства (1964), заслужений діяч мистецтв України (1999), лауреат Премій ім. М. Лисенка (1993), В. Косенка (2003) і «Київ» ім. А. Веделя (2016), лауреат Всеукраїнського конкурсу композиторів «Духовні псалми» (2001), нагороджена орденом Святої Великомучениці Варвари, член Національної спілки композиторів України.

Композиторський доробок мисткині повниться творами різних музичних жанрів: симфонічного, інструментального, камерно-вокального та хорового. Вона є автором понад 500 творів. Композиції Богдани Фільц широко виконуються в Україні та звучать на концертній естраді поза її межами – в Канаді, США, Німеччині, Франції, Австрії, Фінляндії, Данії, Бельгії, Польщі, Болгарії, Латвії, Естонії, Росії, Південній Африці та ін., увійшли до багатьох збірників, виданих як в Україні, так і за кордоном. Вони широко залучаються до програм різноманітних Всеукраїнських і Міжнародних конкурсів і фестивалів (фортепіанних, хорових, вокальних).

У своєму творчому доробку поряд із поезіями Т. Шевченка, Л. Українки, І. Франка, О. Олеся, В. Сосюри, П. Тичини Богдана Фільц доволі часто звертається до майстерного слова Ліни Костенко. Ще наприкінці 1990-х років були створені чудові хорові цикли для дітей «Весняні сценки» (I. Чекайте квітами Весна: (телеграма-блискавка); II. Вербові сережки; III. Польові дзвіночки; IV. Берізки по коліно у воді; V. Бабуся-ягуся) і «Осінні сюжети» (I. Здивовані квіти; II. Білочка восени; III. Ліс на світанку; IV. Осінні хмари сірі, як слони), які публікувалися у різних виданнях, а згодом вийшли у збірці хорових творів для дітей Б. Фільц «Жива криниця». Як зазначила у монографії про творчість Б. Фільц доктор мистецтвознавства М. Загайкевич: «З темою природи щонайтісніше пов'язані два цикли пісень Богдани Фільц на слова Ліни Костенко, які є своєрідними близькими світу казки музичними замальовками. Вони складені на основі збірки поетеси «Бузиновий цар», що охоплює напрочуд колоритні і дотепні вірші для дітей дошкільного віку. В них діють одухотворені сили природи, звірятка, комахи, рослини: зайченята як люди посилають телеграму, верба роздає подарунки, розмовляють про «житлові умови» бджілки. На характері музичного тлумачення поетичних текстів виразно позначився вплив своєрідної поезики Ліни Костенко, її уміння стислими, лаконічними штрихами, інколи в межах всього лиш чотирирядкового вірша, намалювати неповторно оригінальний і свіжий мистецький образ, розповісти дивовижну історію. Хорові пісні Богдани Фільц на слова відомої поетеси, відповідно засадам вокального письма для дітей, прості за формою, інтонаційною структурою, фактурою. І все ж, в музиці можна знайти те саме, що притаманне творчості Ліни Костенко – гостру характеристичність образів, максимальну концентрацію уваги на виразних емоційних нюансах [1, 111-112].

У 2014 році вийшов друком (написаний 2013 року) вокальний цикл Б. Фільц «Калина міряє коралі» на слова Л. Костенко, присвячений 125-річному ювілею від дня народження Левка Ревуцького. До нього ввійшли п'ять солоспівів: «Не час минає», «Самі на себе дивляться ліси», «Калина міряє коралі», «Спинюся я і довго буду слухать» та «Дощі програють по городах гаму». Цей цикл Б. Фільц з яскравою мелодійністю і співучістю в поєднанні з філігранністю у галузі форми та фактури, опорою на народнопісенний матеріал з глибоким синтезом поетичного тексту і музики посів вагоме значення в розвитку українського вокального і фортепіанного концертного і педагогічного репертуару.

Новий цикл солоспівів на слова Л. Костенко з'явився упродовж перших п'яти місяців 2016 року – від січня до 17 травня. Солоспіви «У світі злому і холодному», «Ранесенько, акації ще спали» і «Ненаписаний лист» писалися до літературно-музичної композиції «Сьогодні день такий...», поставленої 15 лютого 2016 року за творами Ліни Костенко у Колонному залі ім. М. Лисенка Національної філармонії України. Згодом був створений романс «Ти пам'ятаєш», який продовжив тематику попередніх творів, які торкаються найпотаємніших струн людського життя – таїни любові. Солоспів «Стоїть у ружах золота колиска» розкриває тему творчості, сутності поезії, а твір «В маєтку гетьмана Івана Сулими» повертає нас до звитяжного образу українського козацтва. 24 травня 2016 року відбулась презентація двох солоспівів з циклу Б. Фільц «Золота колиска» на слова Ліни Костенко – «Стоїть у ружах золота колиска» і «Ненаписаний лист» у програмі XXVII Міжнародного фестивалю «Прем'єри сезону» Київської організації Національної спілки композиторів України. Виконавцями були співачка Любов Хахаліна і піаністка Неліда Афанасьєва.

Цикл солоспівів отримав символічну містку назву, закодовану в поезії Л. Костенко «Стоїть у ружах золота колиска», адже цей солоспів Б. Фільц відкриває збірку. Колиска – це перша земна домівка людини, це й символ безсмертя роду, це образ батьківської оселі, нашої честі і гідності, нашого життя і духа, таланту і творчості. Власне творчість – це невід'ємною частиною життя, що проявляється в усіх його сферах. «На початку було Слово, а Слово в Бога було, і Бог було Слово»

(Іван 1; 1) – так сказано в Євангелії від Івана про слово як світотворчу ідею. «Мистецтво слова є невичерпним джерелом істини і краси, а долучитися до його сутності допомагає митець, втаємничений зв'язком із космосом, з Богом. Творчість, будучи вічною в часі, відкриває все нові й нові грані буття поза часом» [3, 146]. Серед поезій Л. Костенко, які розкривають тему творчості, слова і натхнення цікавими є такі вірші, як «Слайди», «Стоїть у ружах золота колиска», «Рана ведмедя», «Вночі із хаосу безсоння...», «Душа моя, знайди біда», «Буває мить якогось потрясіння» та ін. У поезії «Стоїть у ружах золота колиска» з циклу «Що в нас було? Любов і літо» для осягнення сутності поезії Л. Костенко повертає читача в раннє дитинство із притаманним йому «первісним (не обтяженим вербально) світовідчуттям» [3, 147]: «Стоїть у ружах золота колиска. / Блакитні вії хата підніма... / Ще дивен дим, і хата ще казкова, / і ще ніяк нічого ще не звучить... / Ще кожен пальчик сам собі Бетховен. / Ще все на світі гарне і моє» [2, 245].

Застосовані тут епітети «золота колиска», «блакитні вії», «незбагненний світ», «казкова хата», «дивен дим» чутливо передають перші дитячі враження від світу, де «ще ніяк нічого ще не звучить». Проте, кожен пальчик «сам собі Бетховен» і тут поетеса порівнює геніальність Божого творіння – новонароджену людину, з генієм музичного мистецтва, адже цими дитячими руками буде творитися майбутнє світу, тільки зберегти геніальність вкрай важко. І в цих рядках прочитується першооснова Поезії, яка і є Господнім даром: «Ще слів нема. Поезія вже є». У цьому заголовному солоспіві автор музики Богдана Фільц звертається до одного зі стійких музичних архетипів – інтонацій коліскових, що надає їм риси народності. Вокальна партія в дусі коліскової, гармонічні похитування і повторюваність у партії фортепіано, ніжність і наспівність у двох куплетах композиції вводять у світ одного з найдавніших жанрів народної пісенності – коліскової. Третій куплет *Allegretto con brio* («Ще кожен пальчик сам собі Бетховен...») – жвавий і схвильований епізод твору, на який випадає кульмінаційний сплеск, що підтриманий появою висхідних ходів до високих звуків у вокальній партії, а також і наповненням фортепіанної фактури. Кода твору (*meno mosso*, «Ще слів нема. Поезія вже є») розпочинається на різкій зміні гармонічного тла у фортепіанній партії з мінору в мажор (fis – F) і звучить наче молитовне вивершення, що цілком відповідає філософському змісту поетичної основи солоспіву.

Солоспів «*В маєтку гетьмана Івана Сулими*» написаний з присвятою композиторки «славному українським козакам минулого і сьогодення», в якій закладена пам'ять про визвольну звитяжність запорозьких козаків і сучасних героїв, які боронять Україну ціною власного життя.

До того ж Богдана Фільц належить до розлогої старовинної династії української інтелігенції Савчинських гербу Сулими, що своїм корінням сягає XVII століття, а чимало представників цього роду й досі носять це прізвище і продовжують традиції своїх предків. Як зазначає Б. Фільц у статті «Коріння мого роду»: «У нашій родині зберігається опис роду Савчинських на трьох густо надрукованих сторінках машинопису, здійснений Левком Савчинським. З нього ми дізнаємося про те, що рід Савчинських перейшов у Галичину з центральної України. Його засновником був мешканець села Савчин, козацький осавул. За хоробрість у битвах проти турків під проводом гетьмана нереєстрового козацтва Івана Сулими (?-1635 р.) отримав шляхетство й герб... Найвідомішим серед засновників різних гілок цього потужного всебічно обдарованого роду галицької інтелігенції є о. Григорій Савчинський зі Звенигорода (26.12.1804-1.6.02.1888), праправнук хороброго козацького осавула... Григорій Савчинський – визначна особистість прогресивних поглядів, знаний культурний діяч та письменник» [9, 279]. До роду Савчинських належить велика кількість обдарованих особистостей. Поміж них передусім всесвітньо відома славетна українська оперна і камерна співачка Соломія Крушельницька і її сестра Анна, солістка оперних театрів у Римі і Варшаві, внучатий племінник Соломії – видатний сучасний український композитор, теж добре znаний у світі Мирослав Скорик, видатна художниця, громадська та політична діячка з оригінальним світобаченням Ярослава Музика та ін. Варто зазначити, що герб використовувався 279 родами, зокрема: Бартошевські, Борковські, Братковські, Даниловичі, Личко, Личковські, Попель, Рогачевські, Рибінські, Савчинські, Самойловичі, Суликовські та ін. Сулими були однією з найвпливовіших родин, представники яких займали полкові й генеральні уряди. Вони відігравали визначну роль у Запорізькій Січі та урядах Гетьманщини [7].

На схід від Борисполя розкинулося мальовниче невелике село Сулимівка (тепер Бориспільського району), відоме від 1615 року, яке стало родинною коліскою численних поколінь Сулим. Серед талантів Івана Сулими – військово завзяття, хист до дипломатії, знання кількох мов, природний художній смак. Талановиті художники, яких він запросив, витворили іконостас Свято-Покровської церкви в селі Сулимівка (збудованої 1629 року стараннями його прадіда). Як зазначають дослідники, від цього іконостасу збереглося кілька ікон, а також портрети Семена Сулими і його дружини, які мають велику художню цінність. А храмова ікона на честь Покрови Пресвятої

Богородиці зі зображенням представників роду Сулим – безцінний культовий скарб роду [7]. Церква стала також родовою усипальницею Сулим, де знайшли свій вічний спокій нащадки гетьмана.

За героїзм і видатні заслуги в боротьбі з турецькою агресією Івану Сулимі Папа Павло V дарував титул римського князя і нагородив золотою медаллю зі своїм портретом. За свідченням Львівського літопису довідуємось, що 1635 року «козаки п'ять разів ходили на море» під проводом хороброго Івана Сулими, який був обраний гетьманом удруге. «Козацькі напади завдавали великої шкоди Туреччині, тому 1635 року турецький султан відкрито пригрозив Польщі війною, якщо вона не приборкає козаків. Івана Сулиму було по-зрадницьки схоплено і разом з іншими козацькими ватажками відправлено до Варшави» [8]. За рішенням сейму гетьмана і трьох його сподвижників стратили на центральній площі Варшави 12 грудня 1635 року. Останки гетьмана покояться у містечку Стевки Живицького повіту в Сілезії [5, 43].

З плином часу, зміною суспільно-історичних обставин незмінною залишалася шляхетна суть численних носіїв герба Сулими: здобувати перемогу в чесному бою або загинути. Життя гетьмана Івана Сулими сьогодні є чудовим прикладом вірного служіння своєму народу, особливо для молодого покоління українців, в час необхідності захисту України.

Глибина поезії Л. Костенко, приналежність до роду герба Сулими, захоплення героїзмом «козаків минулого і сьогодення» спонукали Б. Фільц до написання солоспіву для баритона в супроводі фортепіано «В маєтку гетьмана Івана Сулими». Композиторка не вперше звертається до цієї теми, адже у доробку Б. Фільц солоспів-диптих «Мій рід» на вірші Теодори Савчинської-Латик. Поезія Ліни Костенко написана ще в радянський час, проте поряд з поетичною замальовкою, коли сучасні хлопці скачуть на конях в селі Сулимівка – гетьманському маєтку, поетеса звертається до історичної пам'яті, слави запорозьких козаків, наголошує на тому, що це нащадки козаків. І як пророче ці рядки звучать сьогодні, коли ці нащадки знову вимушені звияжно боронити свій народ і державу.

У солоспіві «В маєтку гетьмана Івана Сулими» композитор досягнула глибокого злиття поезії та музики. Розпочинається твір доволі розгорненою фортепіанною інтермедією, в якій майстерно зібрано фрагменти усіх тематичних і образних планів твору – від імпровізаційних переборів думного епосу, унікального жанру українського фольклору (*Grave, grandioso improvisato*), лірично-споглядальних епізодів (*Andantino melancolico*) до героїки історичних пісень.

Вокальній партії твору притаманний характер дум та історичних пісень, їхня інтонаційність. Героїчні епізоди солоспіву вирізняються енергійністю, рішучістю, динамізмом, а часом і патетикою. Підтримані віртуозним фортепіанним супроводом, з частим вживанням низхідних і висхідних каскадів дисонуючих гармоній і хроматичних пасажів (*martellato*), вони творять цілісну картину мужності й відваги запорозького козацтва (До кінських грив припадени грудьми, / Промчали хлопці – загула бруківка – / І тільки гриви... курява... і свист... / Лунких копит оддаленілий цокіт...).

Цікавою є кінцівка вірша, коли автор запитує: «А що такого? Підлітки на конях... / В маєтку гетьмана... Івана Сулими...». У солоспіві в цьому епізоді (*Allegro agitato*) композитор використовує повнозвучні глибокі акорди у низькому регістрі фортепіано, стверджуючи історичні, культурні, духовні традиції народу. У завершенні твору фраза «В маєтку гетьмана Івана Сулими» проводиться двічі: звучить спочатку розповідно і спокійно, підтримана прозорою фактурою супроводу; згодом через миттєве наростання гучності й ускладнення партії фортепіано (*Grave grandioso*) звучить як наказ пам'ятати своїх предків, свою духовну спадщину і дбати про майбуття. Завершується твір фортепіанною постлюдією на матеріалі імпровізаційних переборів у душі думного епосу зі вступу та повнозвучними акордами в крайніх регістрах фортепіано (*alla campane*), які нагадують урочисто-величальні дзвони.

Наступні чотири солоспіви циклу «Золота колиска» – це любовна лірика, яка посідає вагоме місце у творчості і поетеси, і композиторки. Почуття любові у Ліни Костенко представлене багатобарвним спектром: від палкої, пристрасної до прикритої, спокійної чи затаєної. Живописну картину весняної природи у поєднанні з глибоким почуттям спостерігаємо в рядках поезії Л. Костенко «*Ранесенько, акації ще спали*» та солоспіві Б. Фільц для баритона у супроводі фортепіано. Роса на кущах, вишневий цвіт, пахучі трави – усі ці поетичні образи природи композитор передає спочатку у яскравій, проте ніжній мелодії з виразним колоритом гармонії у розгорненому фортепіанному вступі, згодом все це відтворює вокальна партія, що доповнюється лаконічною строгістю фортепіанного супроводу, який чутливо йде за текстом, органічно доповнюючи вокальну лінію. На завершення цієї замальовки чотиритактова фортепіанна перегра приводить до епізоду, в якому «*Стояла тиша. Плесо придніпрове / торкала чайка, вигнуте крило*» і закохані у гармонійній тиші гуляють берегами Дніпра. Б. Фільц майстерно передає все це у звучанні застиглих гармоній у

партії лівої руки фортепіанного супроводу та поодиноких блискіток мерехтливих секунд у верхньому регістрі фортепіано. Після цього бурхливий пасаж *veloce* на великій звучності переростає у кульмінаційний сплеск (А сонце, сонце, сонце – пурпурове! / – такого ще ніколи не було) втілений у вокальній партії, який розкриває внутрішній стан впевненого ліричного героя, що додає звучанню яскравої фарби, наче й сонце відчуває пристрась закоханих. Все це підтримує повнозвучна акордова фактура фортепіанного акомпанементу, яка раптово змінюється на віртуозну і грайливу інтермедію й приводить до завершального розділу твору. Знову повертається кришталева чистота весняного ранку, сповненого тишею, яку бояться порушити навіть закохані.

В одному зі зразків інтимної лірики «У світі злому і холодному» Ліна Костенко торкається теми кохання, що вже зникло, залишивши приємні, щасливі й сповнені жалю спогади. В однойменному солоспіві Б. Фільц фортепіанний вступ (*Moderato cantabile melancolico*), побудований на тематичному матеріалі середнього розділу твору, вводить у світ сумовитої чудової мелодії у тональності *g-moll*. Після викладу теми на постійному наростанні гучності настає епізод із застосуванням акцентованих терпких секундових співзвуч на *ff*, які вносять тривогу в інструментальну канву твору. Вокальна партія першого і другого розділу без широких інтервалів, але з незначним пунктирним забарвленням ритмічного малюнка підкреслює зміст поетичних рядків про болісну тему прощання й розлуки: «щастя зіткане з прощань», «несподівана печаль», «в ніжності німій». У третьому розділі твору мелодична лінія розширюється, стає емоційнішою, схвильованою, відбуваються зміни в тональному плані солоспіву – дві останні строфи ствердно і повно звучать в мажорному забарвленні (*C-dur*). Фактура насичується повнозвучними акордами, тремолоючими співзвуччями. Це вже зовсім інший образ, відбиття душевного стану (Нехай це сонечко посвітить. / Нехай ця туга продзвенить), в основі якого – журба і смуток але й надія на нове почуття.

«Отримала я ненаписаний лист» – ще один зразок любовної лірики Л. Костенко, покладений на музику Б. Фільц. Тут, як і в інших віршах поетеса застосовує порівняння доторку до листа з торканням струн гітари («Отримала я ненаписаний лист. / Торкнула той лист, як струну гітарист»), що вилилося у фортепіанному супроводі солоспіву в дусі гітарного акомпанементу. Ця інтимно-психологічна площина поезії особливо тонко звучить у творі Б. Фільц. Другий епізод вокальної мініатюри характеризується великим емоційним сплеском.

І в тексті, і в музиці солоспіву почуття кохання нерозривно пов'язане з болем («Кохання – це мука. Кохання – це хист. / Кохання – це твій ненаписаний лист»), що яскраво проявилось у вокальній партії – динамічне і темпове наростання, висока теситура та у фортепіанному супроводі – арпеджовані пасажі у партії лівої руки при одночасному репетиційному звучанні повнозвучних акордів у правій. Як розв'язка-епілог звучить повторення словосполучення «ненаписаний лист» із фортепіанним супроводом, що нагадує звуку гітари.

Завершується цикл чудовим солоспівом «Ти пам'ятаєш, ти прийшов із пристані», написаним в манері старовинного українського романсу. Композитор втілила тут музичний задум високої шляхетності, що впливає з настрою поетичних слів та переплітається з витонченою простотою і щирістю. Вірш «Ти пам'ятаєш, ти прийшов із пристані» написаний про перше кохання Ліни Костенко, про її чоловіка і батька доньки Оксани Єжи-Яна Пахльовського (1930-2012), польського письменника. Культуролог і письменниця Оксана Пахльовська, пишучи про творчість своєї матері, зазначила: «Я за фахом літературознавець, тож не можу оминати постать мами в літературі. Але її вірші – це також і моє життя, моя пам'ять. У нас спільні радощі, спільне додання проблем і спільні втрати. Тому мій стосунок з маминими віршами – це особлива історія. Адже для мене існують не просто вірші Ліни Костенко про любов – за ними стоїть мій тато. «Ти пам'ятаєш, ти прийшов із пристані. / Такі сади були тоді розхристані». А я досі бачу, як мама йде мені назустріч під руку з татом – магнетична і загадкова, в чорному костюмі, прошитому блискучою темно-синьою ниткою. І світиться до мене блакитним сяйвом міжвечорових верб над річкою Леглич. А «той силует у вікні золотому»: все життя бачитиму татовий силует – він завжди зустрічав – і назавжди зустрічає – нас із мамою з усіх наших близьких і далеких доріг» [6, 11].

Важливу роль у цьому солоспіві відіграє фортепіанний супровід. Він є невід'ємним компонентом художньої форми. Розвиваючи чуттєвий мелодичний образ романсу, доповнюючи його зміст, супровід розкриває його відтінки, адже мелодія наділена великою вокальною виразністю: звучання голосу співачки розкривається поступово, досягаючи всієї повноти і насиченості в кульмінації твору. У цьому творі кохання пронизує все навкруги, воно загострює відчуття і наповнює простір. Недаремно, з розповіді композиторки, поетичний текст закарбувався в пам'яті, а мелодична лінія солоспіву з'явилася миттєво, неначе надиктована.

Висновки. У циклі солоспівів «Золота колиска» на вірші Ліни Костенко композитор Богдана Фільц майстерно передаючи зміст поезії, створила драматично вибудовану композицію від філософського осмислення творчості та історичних паралелей між героїкою давніх і сучасних поколінь українців до глибоких інтимних переживань. Передаючи музичною мовою усі переливи почуття і настрою поетеси, музика Б. Фільц захоплює глибиною і летом музичної думки та блискучою формою. Цикл матиме вагоме значення в розвитку українського вокального і фортепіанного концертного репертуару й сприятиме у справі виховання молодого покоління вокалістів і піаністів-виконавців.

Література

1. Загайкевич М. Богдана Фільц. Творчий портрет / Марія Загайкевич. – Київ-Тернопіль: Астон, 2003. – 142 с.
2. Костенко Л. Річка Геракліта / Ліна Костенко; упоряд. та передм. О. Пахльовської; післямова Д. Дроздовського; худож. С. Якутович. – К. : Либідь, 2011. – 336 с.
3. Криловець Н. Філософія творчості в поезії Ліни Костенко / Наталія Криловець // Наукові записки. Серія «Філологічна». – Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2012. – Випуск 27. – С. 341-344.
4. Ліна Костенко: біобібліографічний покажчик / Упоряд.: Г. В. Волянська, Л. А. Кухар; авт. нарисів В. Є. Панченко; наук. ред. В. О. Кононенко; М-во культури України, Нац. парлам. б-ка України. – К., 2015. – 288 с.
5. Мицик Ю. Козацький край: Нариси з історії Дніпропетровщини XV – XVII ст. / Ю. Мицик. – Дніпропетровськ: Видавництво Дніпропетровського держуніверситету, 1997. – 176 с.
6. Пахльовська О. Невидимі причали (Від Упорядника) / Оксана Пахльовська // Костенко Л. В. Річка Геракліта / Ліна Костенко; упоряд. та передм. О. Пахльовської; післямова Д. Дроздовського; худож. С. Якутович. – К.: Либідь, 2011. – С. 4-17.
7. Слепенчук Р. У кожного своя спадщина / Роман Слепенчук // Дзеркало тижня. Україна. – 2013. – № 48. – 20 грудня.
8. Сулима Л. Гетьман Іван Сулима – лицар від Бога / Людмила Сулима // День. – 2010. – № 29. – 19 лютого.
9. Фільц Б. Коріння мого роду / Богдана Фільц // Музична україністика: сучасний вимір: Збірник наукових статей на пошану заслуженої діячки мистецтв, композиторки, кандидата мистецтвознавства Богдани Фільц / Ред.-упор. В. Кузик. – К.: ІМФЕ ім. М. Рильського НАН України, 2010. – Вип. 5. – С. 279-296.
10. Штогрін І. Іван Дзюба про рятівні сенси поезії Ліни Костенко [Електронний ресурс] / Ірина Штогрін // Режим доступу: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/27691171.html>

References

1. Zahaikivych, M. (2003). Bogdana Filts. Creative Portrait. Kyiv-Ternopil, 111-112 [in Ukrainian].
2. Kostenko, L. (2011). Heraclitus River. Kyiv [in Ukrainian].
3. Krylovets, N. (2012). The Philosophy of Creativity in Poetry of Lina Kostenko. Naukovi zapysky. Seriya «Filolohichna». Ostroh: Vydavnytstvo Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia», 27, 146 [in Ukrainian].
4. Kononeko, V. O. (Ed.). (2015). Lina Kostenko: Bibliographical Index. Kyiv [in Ukrainian].
5. Mytsyk, Iu. (1997). Cossack Territory: Essays on the History of the Dnipropetrovsk Region XV-XVII Centuries. Dnipropetrovsk: Vydavnytstvo Dnipropetrovskoho derzhuniversitytetu [in Ukrainian].
6. Pakhlovska, O. (2011). Invisible Berths. Heraclitus River. L. Kostenko. (p. 11). Kyiv: Lybid [in Ukrainian].
7. Slepnychuk, R. (2013). Each Man Has its Own Heritage. Dzerkalo tyzhnia. Ukraina, 48 [in Ukrainian].
8. Sulyma, L. (2010). Hetman Ivan Sulima – Knight of God. Den, 29 [in Ukrainian].
9. Filts, B. (2010). The Roots of my Family. Muzychna ukrainistyka: suchasnyi vymir: Zbirnyk naukovykh statei na poshanu zasluzhenoii diiachky mystetstv, kompozytorky, kandydata mystetstvoznavstva Bohdany Filts. Kyiv: IMFE im. M. Rylskoho NAN Ukrainy, 5, 279 [in Ukrainian].
10. Shtohryn, I. (n.d.). Ivan Dziuba about Bailout Sense of Poetry by Lina Kostenko. Retrieved from <http://www.radiosvoboda.org/content/article/27691171.html> [in Ukrainian].